

Рівненський державний гуманітарний університет  
Кафедра міжнародних відносин

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ВК03 ПРАВОЗНАВСТВО**

<b>спеціальність</b>	015 Професійна освіта (Сфера обслуговування)
<b>освітня програма</b>	«Професійна освіта (Сфера обслуговування (Готельно-ресторанна справа))»
<b>факультет</b>	документальних комунікацій, менеджменту, технологій та фізики

2023 – 2024 навчальний рік

Робоча програма: Правознавство для студентів спеціальності 015 «Професійна освіта (сфера обслуговування (готельно-ресторанна справа))»

Програма підготовлена на кафедрі міжнародних відносин.


Мова навчання: українська

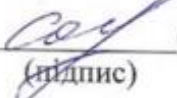
Розробники: Опанасюк Т.А., кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин РДГУ.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри міжнародних відносин  
Протокол від "9" вересня 2023 року № 9

Завідувач кафедри  (доц. Крет Р.М.)  
(підпис)

Робочу програму схвалено навчально-методичною комісією факультету  
ДКМТФ

Протокол від "22"  2023 року № 10

Голова навчально-методичної комісії  (доц. Савченко О.Р.)  
(підпис)

## 1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів: 3	Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка	Вибіркова	
Модулів: 2 Змістових модулів: 4 Індивідуальне науково-дослідне завдання: реферат/презентація Загальна кількість годин: 90	Напрямок підготовки 014 Професійна освіта (сфера обслуговування (готельно-ресторанна справа))	Рік підготовки:	
		4-й	4-й
		Семестр	
		8-й	8-й
		Лекції:	
		20 год.	6 год
		Практичні:	
		10 год.	2 год
		Самостійна робота:	
		60 год.	82
Індивідуальні завдання:			
-			
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 год. самостійної роботи студента – 5,6 год.	Освітній ступінь: бакалавр з професійної освіти (сфера обслуговування). Педагог професійного навчання. Фахівець із готельної та ресторанної справи	Вид контролю: залік	
Передумови для вивчення дисципліни (філософія, історія України)			

## 2. Мета та завдання навчальної дисципліни

**Метою** вивчення навчальної дисципліни “Правознавство” є формування у студентів належного рівня правових знань, що дозволить орієнтуватися в суспільних відносинах, які регулюються та охороняються правом, поводитися відповідно до закону в процесі їхнього життя, професійно застосовувати набуті знання і навички в практичній діяльності фахівця.

### **Завдання:**

- формування комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти;
- оволодіння теоретичними положеннями галузевого законодавства;

- ознайомлення з сутністю понять «право», «закон», «Конституція», «правопорушення», «юридична відповідальність»;
- розвинути вміння практичного застосування студентами знань та навичок на практиці;
- навчити займати активну громадську позицію в суспільстві;
- сприяти підвищенню рівня правової культури серед населення.

### **3. Очікувані результати навчання**

#### **Загальні компетентності:**

ЗК01 здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК11 Усвідомлення рівних можливостей та гендерних проблем.

#### **Фахові компетентності:**

ФК13 Здатність забезпечити формування у здобувачів освіти цінностей громадянськості і демократії.

ФК20 Здатність здійснювати професійну діяльність з дотриманням вимог законодавства, стандартів освіти та внутрішніх нормативних документів закладу освіти.

#### **Інтегративні кінцеві програмні результати навчання, формуванню яких сприяє навчальна дисципліна**

ПРН1 Уміти використовувати інструменти демократичної правової держави в професійній та громадській діяльності, приймати рішення на підставі релевантних даних та сформованих ціннісних орієнтирів.

ПРН2. Володіти інформацією чинних нормативно-правових документів, законодавства, галузевих стандартів професійної діяльності в установах, на виробництвах, організаціях галузі/сфери відповідно до спеціалізації (сфера обслуговування (готельно-ресторанна справа)).

ПРН3. Аналізувати суспільно й особистісно значущі світоглядні проблеми, усвідомлювати цінність захисту незалежності, територіальної цілісності та демократичного устрою України.

### **4. Програма навчальної дисципліни**

#### **МОДУЛЬ 1. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО**

Тема 1. Загальні положення конституційного права України

Тема 2. Система органів влади в Україні.

#### **МОДУЛЬ 2. НАЙВАЖЛИВІШІ ПОЛОЖЕННЯ ОКРЕМИХ ГАЛУЗЕЙ ПРАВА**

Тема 3,4. Загальні положення трудового права України

Тема 5,6. Загальні положення цивільного права України

Тема 7. Загальні положення сімейного права України

Тема 8. Загальні положення адміністративного права України

## Тема 9,10. Загальні положення кримінального права України

### 5. Структура навчальної дисципліни

Назва змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		л.	п.	інд.	с.р.		л.	п.	інд.	с.р.
1.	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
<b>Модуль 1.</b>										
<b>Конституційне право</b>										
Тема 1.	12	2	2		6		2	-		
Тема 2.	11	2	-		6		-	-		
<b>Модуль 2</b>										
<b>Найважливіші положення окремих галузей права</b>										
Тема 3,4.	15	4	2		12		2	-		
Тема 5,6.	15	4	2		12		2	-		
Тема 7.	11	2	-		6		-	-		
Тема 8.	11	2	2		6		-	-		
Тема 9,10	15	4	2		12		-	2		
Усього годин	90	20	10		60		6	2		

### 6. Теми практичних занять

№	Назва теми	Кількість годин
1.	Загальні положення конституційного права України	2
2.	Загальні положення трудового права України	2
3.	Загальні положення цивільного права України	2
4.	Загальні положення адміністративного права України	2
5.	Загальні положення кримінального права України	2

### 7. Самостійна робота

Самостійна робота студентів з навчальної дисципліни «Правознавство» є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом, засвоєння знань, надбання вмінь та навичок у вільний від аудиторних навчальних занять час. Самостійна робота студента складається із підготовки до семінарських та інших видів занять шляхом виконання усного та письмового домашнього завдання. У

процесі самостійної роботи студенти закріплюють навчальний матеріал, засвоєний на лекційних заняттях, а також опановують окремі програмні питання, що передбачені для самостійного вивчення. Самостійна робота з підготовки до семінарських занять здійснюється за відповідним планом, що містить до кожної теми перелік програмних питань, які виносяться на обговорення на семінарське заняття та самостійне вивчення за відповідною темою. Взявши за основу прослуханий лекційний матеріал, опрацювавши нормативно-правові акти, основну і рекомендовану для поглибленого вивчення літературу, студенти готують тези повідомлень, а також можуть обирати тему доповіді чи презентації її на семінарі. Дана доповідь повинна містити, крім висвітлення самої сутності виявленої студентами проблеми, обґрунтування її актуальності та власні пропозиції щодо її вирішення. Доповідь повинна стосуватися теми семінарського заняття, проте вона може охоплювати більш широке коло питань, ніж передбачаються планом семінарського заняття. Також студенти самостійно виконують письмові домашні завдання (вирішують ситуаційні задачі, керуючись методичними вказівками щодо їх розв'язання), здійснюють самоконтроль своїх знань за допомогою вирішення навчальних тестів, складання логічних схем, заповнення таблиць тощо.

З навчальної дисципліни «Правознавство» студенти виконують (письмово, з поданням викладачу для перевірки), такі види самостійної роботи:

1. Ознайомлення з рекомендованими джерелами і літературою до теми з підготовкою опорного конспекту питань для обговорення на семінарському занятті (студенти мають ґрунтовно опрацювати рекомендовані інформаційні джерела до теми, письмово скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті).
2. Складання термінологічного словника до теми (термінологічний словник оформлюється рукописно чи у друкованому вигляді).
3. Розроблення структурно-логічних схем за темами (структурно-логічні схеми за темами оформлюються рукописно чи у друкованому вигляді).
4. Виконання тестових завдань (студентам слід взяти до уваги, що до кожного модуля подані по 20 тестових завдань, оформлені в два варіанти).
5. Вирішення ситуаційних задачок (відповіді на питання ситуаційного завдання оформлюються рукописно чи у друкованому вигляді з посиланням на відповідні нормативно-правові акти).

Окрім того, студенти повинні самостійно опрацювати окремі питання до кожної лекційної теми, оформити їх в доповідь.

## **8. Індивідуальне завдання**

Індивідуальне завдання є додатковою частиною поза аудиторної самостійної роботи студента над навчальною дисципліною «Правознавство», яке використовується в процесі вивчення програмного матеріалу навчальної дисципліни і завершується разом із складанням підсумкового заліку із даної навчальної дисципліни. Метою ІНДЗ є самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студента з навчальної дисципліни

«Правознавство» . Завдання можуть мати комплексний характер і тоді до їх виконання можуть залучатися кілька студентів.

Індивідуальне завдання має практичний характер, виконується самостійно за умови консультування викладачем протягом вивчення дисципліни відповідно до графіка навчального процесу. Його виконання є одним із важливих засобів підвищення якості підготовки майбутніх спеціалістів, які здатні застосовувати на практиці теоретичні знання, вміння та навички з даної навчальної дисципліни.

ІНДЗ подається у вигляді реферату (за об'ємом до 10 арк. формату А4) або мультимедійної презентації не пізніше ніж за 2 тижні до залікового модуля. Оцінка за ІНДЗ виставляється на заключному занятті з курсу на основі попереднього ознайомлення викладача із змістом ІНДЗ. Можливий також захист завдання шляхом усного звіту студента про виконану роботу (до 10 хв.) або презентації. Оцінка за ІНДЗ враховується при виведенні підсумкової оцінки.

Формулювання індивідуального завдання:

1. Записати відеоролик на тему: «Реалізація конституційного права на...», де на вибір студента розкривається суть та зміст одного з основних конституційних прав людини: право на життя, на охорону здоров'я, на медичну допомогу, на свободу та особисту недоторканність, на сім'ю, опіку і піклування, на ім'я, на повагу до гідності, честі та ділової репутації, на індивідуальність; на особисте життя та його таємницю; на інформацію, на місце проживання та недоторканність житла; на свободу літературної, художньої, наукової діяльності та вибору роду занять, на свободу пересування, на освіту, на працю і т.д. Тривалість ролика 5-7 хв. В ньому роль має виконувати студент, який готує індивідуальне завдання.
2. Скласти трудовий договір, де в якості працівника виступає студент.
3. Підготувати презентацію на тему:
  1. Загальна характеристика Конституції України та історія внесення змін до неї
  2. Парламентаризм в Україні
  3. Інститут Глави держави в Україні
  4. Судова влада: система і реформування
  5. Трудова реформа: міфи і реальність
  6. Вибір професії і проблема зайнятості молоді
  7. Захист прав споживачів
  8. Авторське право в мережі інтернет
  9. Майнові права подружжя
  10. Прийомні сім'ї та будинки сімейного типу.
  11. Правила безпеки дорожнього руху: адміністративна відповідальність
  12. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх

Вимоги до презентації:

Презентація індивідуального завдання складає 15 – 20 слайдів, на яких відобразити тему, план, концепцію презентації, зміст проблеми, фото і відео

слайди, систематизований текстовий компонент, висновки, інші необхідні матеріали.

4. Підготувати реферат на тему:

1. Державна символіка України: історія і сучасність
2. Антикорупційні органи України
3. Реформа виборчого законодавства
4. Суд присяжних в Україні
5. Соціальні відпустки за трудовим законодавством
6. Опіка та піклування
7. Безробіття як чинник стимулювання трудової дисципліни
8. Захист честі та гідності особи у цивільному праві. Моральна шкода
9. Особливості шлюбу з іноземцями
10. Особливості притягнення до адміністративної відповідальності
11. Обставини, що пом'якшують, обтяжують та виключають кримінальну відповідальність.
12. Звільнення від кримінального покарання та його відбування. Амністія. Помилування. Судимість.

## 9. Методи навчання

Інтенсифікація навчального процесу при викладанні дисципліни повинна здійснюватися на основі використання активних методів навчання, що дозволяє, вирішити проблему зростаючого інформаційного навантаження на студентів, поліпшити якість засвоєння ними вивченого матеріалу. Серед навчальних технологій, що знаходять застосування для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів при вивченні дисципліни, можна виділити наступні:

- 1) при проведенні лекційних занять:
  - проблемні лекції, які переважно спрямовані на висвітлення основних змін у законодавстві, проведення порівняльного аналізу вітчизняної практики із зарубіжним досвідом, виявлення основних причин виникнення негативних тенденцій й кризових явищ в законодавстві України та окреслення шляхів їх подолання, а також ознайомлення студентів з науковою дискусією, що відбувається в юридичній літературі навколо визначення тих чи інших категорій, явищ, процесів;
  - міні-лекції, які проводяться переважно за допомогою розроблених структурно-логічних схем, які охоплюють основний зміст питання, що розглядається, у структурованому вигляді, що є найзручнішим та найефективнішим способом сприйняття студентами ємної інформації у короткі проміжки часу. Для наочного зображення структурно-логічних схем використовується мультимедійний проектор, ілюстративний матеріал (роздатковий, наприклад, нормативно-правові документи, зразки договорів, наказів тощо), дошка;
- 2) при проведенні семінарських та практичних занять:



- робота в малих групах. Під час проведення дискусії, виконання практичних завдань викладач здійснює поділ студентів (за їх власним бажанням) на малі робочі групи по 4-5 осіб. Таким чином, у студентському колективі створюється дух суперництва, у кожного студента з'являється можливість викласти власну думку своїм колегам, серед різних інших думок студентів сформулювати найбільш вірну відповідь на поставлені викладачем чи іншими групами студентів питання. Дана форма проведення занять значно підвищує активність роботи студентів на семінарських (практичних) заняттях;
- презентація одним або групою студентів розробленої ними теми, яка охоплює актуальні проблемні питання, з проведенням подальшої дискусії між іншими «малими групами», викладачем та експертами (яких визначає викладач), з тих питань, що виносяться на обговорення;
- моделювання міні-ситуацій (використання кейс-методу). Застосування даної методики проведення занять дає змогу студентам отримати певні навички з прийняття ефективних рішень, адаптувати теоретичні знання до практичних умов, обробляти інформацію та виявляти тенденції розвитку певних явищ;
- розв'язування правових задач, які дають змогу застосувати теоретичні знання в практичній сфері, спрогнозувати найтипівіші життєві ситуації, коли і як діяти, з посиланням на відповідні статті законодавства;
- колективне розгадування «малими групами» кросвордів, які містять основні терміни й категорії кожної з тем дисципліни. Дана форма контролю дає можливість викладачу перевірити ступінь засвоєння студентами основної термінології, а студентам закріпити й систематизувати отримані знання;
- дидактичні ігри: ділові, рольові, імітаційні. Кожен викладач, який веде практичні заняття, самостійно (можливо і за участю студентів) розробляє певні ігри і обирає тему заняття, на якій буде проводитися та чи інша гра.

## **10. Методи контролю**

У процесі вивчення навчальної дисципліни використовуються наступні види контролю:

1) поточний – здійснюється на семінарських заняттях. За своєю суттю він включає перевірку знань студентами навчального матеріалу, передбаченого лекційною програмою і самостійною роботою; умінь самостійно опрацьовувати джерельну базу та навчально-методичну літературу; написання тестів, а також практичних навичок при застосуванні своїх знань та вмінь.

2) підсумковий – здійснюється у формі складання заліку. Крім того, під час загального підсумкового контролю враховуються результати самостійного дослідження студента.

### 11. Критерії оцінювання результатів навчання

Поточне тестування та самостійна робота										Самостійне завдання/ ІНДЗ	Підсумкове модульне тестування	Сума
Зміст. модуль 1		Змістовий модуль 2								10+5+10+10=35	15*2=30	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10			
7	-	-	7	7	-	-	7	7	-			

### Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів та всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи, практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C	задовільно	
64 – 73	D		
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Студент отримує залік у випадку набрання ним **60** балів за підсумками обов'язкових видів контролю. Сумарна оцінка переводиться в залікову оцінку відповідно до шкали оцінювання:

Суми балів за 100-бальною шкалою	Оцінка в ЄКТС	Значення оцінки ЄКТС	Критерії оцінювання	Оцінка за національною шкалою	
				екзамен	залік
90-100	A	Відмінно	здобувач вищої освіти виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить і опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні здібності	Відмінно	
82-89	B	дуже добре	здобувач вищої освіти вільно володіє теоретичним матеріалом, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна		
74-81	C	Добре	здобувач вищої освіти вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, загалом самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, з-поміж яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок	добре	зараховано
64-73	D	Задовільно	здобувач вищої освіти відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, за допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, з-поміж яких є значна кількість суттєвих	задовільно	
60-63	E	Достатньо	здобувач вищої освіти володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну		

			частину його відтворює на репродуктивному рівні		
35-59	FX	незадовільно <sup>3</sup> можливість повторного складання семестрового контролю	здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу	незадовільно	не зараховано
1-34	F	незадовільно <sup>3</sup> обов'язковим повторним вивченням залікового кредиту	здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів	незадовільно	не зараховано

## 12. Питання для підготовки до підсумкового контролю

1. Поняття та ознаки держави.
2. Типологія держав.
3. Загальна характеристика основних історичних типів держав.
4. Поняття та взаємозв'язок громадянського суспільства і правової держави.
5. Поняття форми держави.
6. Поняття та види форм правління.
7. Республіка: поняття та види.
8. Монархія: поняття та види.
9. Поняття та види форм державного устрою.
10. Унітарна держава: поняття та ознаки.
11. Федерація: поняття та ознаки.
12. Конфедерація: поняття та ознаки.
13. Поняття та види форм державно-правового режиму.
14. Загальна характеристика демократичного державно-правового режиму.
15. Загальна характеристика недемократичного державно-правового режиму.
16. Поняття та види функцій держави.
17. Класифікація функцій держави.
18. Механізм держави як система державних організацій.
19. Поняття та структура апарату держави.
20. Поняття та ознаки органів держави.
21. Класифікація органів держави.
22. Основні принципи діяльності державних органів.
23. Поняття, ознаки та сутність права.

24. Принципи права: поняття та види.
25. Поняття та види функцій права.
26. Поняття та основні риси системи права.
27. Структура системи права.
28. Галузь права: поняття та види.
29. Інститут права: поняття та види.
30. Місце Конституції в системі законодавства та її властивості.
31. Загальна характеристика конституційних прав і обов'язків громадян України.
32. Вибори: поняття і принципи.
33. Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади в Україні.
34. Президент України як глава держави.
35. Кабінет Міністрів України.
36. Загальна характеристика органів виконавчої влади.
37. Правоохоронні органи: поняття та види.
38. Загальна характеристика цивільного кодексу та цивільного законодавства України.
39. Предмет цивільно-правового регулювання.
40. Загальна характеристика цивільних правовідносин.
41. Суб'єкти цивільних правовідносин.
42. Фізичні особи як учасники цивільних правовідносин.
43. Юридичні особи як учасники цивільних правовідносин.
44. Поняття права приватної власності за законодавством України.
45. Поняття цивільного договору.
46. Види договорів у цивільному праві.
47. Спадкування за цивільним законодавством.
48. Особливості спадкування за законом.
49. Спадкування за заповітом.
50. Поняття та ознаки злочину.
51. Класифікація злочинів.
52. Поняття складу злочину та його структурні елементи.
53. Поняття та види об'єкту злочину.
54. Загальна характеристика об'єктивної сторони злочину.
55. Поняття та види суб'єктів злочину.
56. Загальна характеристика суб'єктивної сторони злочину.
57. Обставини, які виключають злочинність діяння.
58. Стадії вчинення злочину.
59. Загальна характеристика співучасті у вчиненні злочину.
60. Поняття та ознаки кримінальної відповідальності.
61. Мета та підстави кримінальної відповідальності.
62. Види покарань за Кримінальним кодексом України.
63. Загальна характеристика сімейного законодавства України.
64. Шлюб за сімейним законодавством.
65. Правові наслідки визнання шлюбу недійсним.
66. Припинення шлюбу.

67. Права та обов'язки подружжя.
68. Права та обов'язки матері, батька і дитини.
69. Підстави та правові наслідки позбавлення батьківських прав.
70. Усиновлення.
71. Опіка та піклування.
72. Загальна характеристика трудового законодавства.
73. Поняття, зміст та порядок укладення трудового договору.
74. Переведення, переміщення, зміни істотних умов праці.
75. Підстави припинення трудового договору.
76. Робочий час та час відпочинку.
77. Матеріальна відповідальність сторін трудового договору.
78. Трудова дисципліна.
79. Трудові спори.
80. Загальна характеристика адміністративного законодавства.
81. Адміністративні стягнення: поняття та види.

### **13 .Рекомендовані джерела та література:**

1. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996.- №30.- Ст.141.
2. Цивільний кодекс України, прийнятий 16 січня 2003 р. // Голос України. – 2003. – № 45-46, 47-48.
3. Господарський кодекс України, прийнятий 16 січня 2003 р. // Голос України. – 2003. – № 49-50.
4. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 21-22, ст.135.
5. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1971. – № 50. – Ст. 375.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення: чинне законодавство зі змін та допов. станом на 1 груд. 2018 р. : офіц. текст. Київ: Паливода А. В. вид., 2018. – 283 с.
7. Кримінальний кодекс України від 5.04.2001 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131.
8. Єрофєєнко Л. В. Адміністративне право: навч.-метод. посіб. / Єрофєєнко Л. В.; Харк. нац. автомоб.-дор. ун-т. Харків: ХНАДУ, 2013. - 171 с.
9. Веніславський, Ф. В. Конституційне право України в схемах і таблицях: навч. посіб. для студентів юридичних вузів та факультетів / Ф. В. Веніславський. Харків : Право, 2014. 376 с.
10. Дзера О.В. Правознавство: підручник. Вид. 12-те, перероб. і доповн. / Дзера О.В. – Київ: Юрінком Інтер, 2019 – 632 с.
11. Трудове право України: акад. курс: підруч. [для студ. вищ. навч. закл. / П.Д. Пилипенко, В.Я. Бурак, З.Я. Козак та ін]; за ред. П.Д. Пилипенка. – 5-те вид., перероб. і допов. - К. : Ін Юре, 2014. – С. 201. – 552 с.
12. Литвиненко Т. А. Кримінальне право України в поняттях і термінах: слов.- довід. для ВНЗ / Литвиненко Т. А. Харків: Форт, 2017. - 108 с.

13. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. Вид. 4-те, допов. і переробл. Київ: Правова єдність, 2013. - 524 с.
14. Совгіря О. В., Шукліна Н. Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2018. - 556 с.
15. Цивільне право: підручник: у 2 т. / В.І.Борисова (кер. авт. кол.), Л.М.Баранова, Т.І.Бегова та ін.; за ред. В.І.Борисової, І.В.Спасибо-Фатєєвої, В.Л.Яроцького. – Х.: Право, 2011.
16. Цивільне, господарське та господарське процесуальне право у запитаннях і відповідях (практичний курс): практ. посіб. / упоряд.: В. І. Борисова та ін. Харків: Право, 2013. 175 с.

**Інформаційні ресурси:**

- [www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua)
- [www.president.gov.ua](http://www.president.gov.ua)
- [www.kmu.gov.ua](http://www.kmu.gov.ua)